

Vad är arkivvetenskap?

Red. Ann-Sofie Klareld & Karolina Wiell

ISBN 978-91-90055-55-7 (online), <https://doi.org/10.37852/oblu.346>

ISBN 978-91-7844-584-4 (tryck, Gidlunds förlag, Möklinta, 2026)

När arkivet formar historien: SIAR och företagsarkivens särskilda karaktär

MATHIAS KRUSELL

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.346.c793>

© Mathias Krusell, 2026

Denna text är licensierad under CC-BY, Erkännande. (Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>) Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men verkets upphovsperson måste anges.

Abstract

Företagsarkiv formas av det samspel mellan organisationens interna kultur och externa affärsmässiga villkor som avgör vad som bevaras och vad som går förlorat. I Mathias Krusells kapitel "När arkivet formar historien: SIAR och företagsarkivens särskilda karaktär" analyseras arkivet efter den svenska managementkonsultfirman SIAR (1966–1997) som ett fall där detta samspel är ovanligt tydligt. Kapitlet visar hur SIAR:s utredningsarkiv i hög utsträckning präglas av de konsulter som var verksamma under bolagets tidiga, akademiskt förankrade fas. Arkivets struktur återspeglar därmed inte bara hur bolaget förvaltade kunskap, utan också hur den akademiska kulturen formade vad som dokumenterades och hur. Med stöd i arkivteoretiska perspektiv på dokumenthantering och kunskapsförvaltning argumenteras för att arkivets selektivitet får direkta konsekvenser för vilka historiska berättelser som är möjliga att skriva om bolaget och att arkivvetenskapen har ett genuint bidrag att ge till näringslivshistorisk forskning.

När arkivet formar historien:

SIAR och företagsarkivens särskilda karaktär

MATHIAS KRUSELL

Det finns goda skäl att hävda att företagsarkiv har en särskild karaktär. De är självklart ett resultat av en arkivbildares informationsproduktion, precis som vilket annat arkiv som helst. Företagsarkiven utmärks emellertid av att de är knutna till en specifik ägare och en särskild affärsverksamhet. I likhet med andra enskilda arkiv präglas företagsarkiv av ett beroendeförhållande mellan bevarande och organisationens egna intressen och det är just detta beroendeförhållande som formar vad som bevaras, vad som går förlorat, och i förlängningen vilka historier som går att berätta.

För företag kan affärsmässiga beslut, som ägarskiften, fusioner eller uppköp, få direkta och ibland oåterkalleliga konsekvenser för vad som överhuvudtaget bevaras. Men arkivets karaktär formas inte bara av sådana yttre händelser: även den kultur och de praktiker som utvecklas inifrån organisationen sätter spår i vad som dokumenteras och hur. Som vi kommer se i det här kapitlet är det just samspelet mellan dessa två krafter, i managementkonsultbolaget SIAR, som avgör vilket förflutet som blir möjligt att skriva.

I kapitlet presenteras först omständigheterna kring ett specifikt företagsarkiv: det från den svenska konsultfirman The Swedish Institute of Administrative Research (SIAR), ett ovanligt välbevarat arkiv från en managementkonsultfirma. Arkivet, som till största delen bevaras vid Centrum för Näringslivshistoria, utgör ett betydelsefullt underlag för forskning om svensk och internationell näringslivshistoria när det kommer till managementkonsulternas utveckling och managementdisciplinens framväxt i Sverige.¹

¹ Lars Engwall, Staffan Furusten & Eva Wallerstedt, "The Changing Relationship Between Management Consulting and Academia", i *Management Consulting* (Oxford 2002).

SIAR utgör ett särskilt tydligt fall för att analysera sambandet mellan arkivbildning och verksamhet. Här var kunskapsproduktion och informationshantering inte en biprodukt, utan själva kärnan i affärsmodellen, vilket också innebär att arkivet i ovanligt hög grad speglar hur organisationen förstod, organiserade och värderade sitt eget arbete.

Samtidigt är detta arkiv långt ifrån neutralt. Förlusten av stora delar av rapportmaterialet och bevarandet av andra serier innebär att vissa delar av verksamheten framträder tydligt, medan andra i praktiken blir svåra att rekonstruera. I SIAR:s fall får detta till följd att det interna perspektivet och företagets tidiga utveckling ges en särskild tyngd. Kapitlet visar därigenom inte bara hur ett företagsarkiv formas, utan också hur arkivets struktur aktivt påverkar vilka historiska berättelser som blir möjliga att skriva.

Ett kunskapsföretag och dess handlingar

The Swedish Institute of Administrative Research (SIAR) bildades 1966 som ett forskningsinstitut kopplat till Handelshögskolan i Stockholm. Grundaren Eric Rhenman ville kombinera forskning och praktisk rådgivning för att utveckla nya verktyg för företagsledning och organisation, och under de första åren bedrevs verksamheten som en kombination av kontraktsforskning och konsultuppdrag med nära band till akademien. Under 1970-talet utvecklades SIAR till en mer renodlad konsultorganisation och expanderade både nationellt och internationellt, innan bolaget 1991 gick samman med den franska firman Bossard. År 1997 köptes SIAR-Bossard upp av Cap Gemini, varpå bolagets verksamhet upphörde helt.²

Managementkonsultfirmor är en särskild typ av kunskapsintensiva tjänsteföretag vars affärsmodell bygger på att producera, paketera och sälja expertkunskap rörande organisation och företagsledning. Till skill-

² Lars Engwall, Staffan Furusten & Eva Wallerstedt, "The Changing Relationship Between Management Consulting and Academia", i *Management Consulting* (Oxford 2002); Tommy Bergkvist *Paradigmskiftet: SIAR-skolan i Lund* (Stockholm 2024).

nad från tillverkningsföretag, där produktionen lämnar fysiska spår, är kunskapsföretags kärnverksamhet i grunden immateriell. Den består av analyser, rekommendationer och de relationer som byggs upp kring dem. SIAR är ett tidigt och väldokumenterat exempel på denna typ av verksamhet i Sverige, och representerar dessutom ett ovanligt fall där gränsen mellan akademisk forskning och kommersiell rådgivning var påtagligt flytande.³

Ett företagsarkiv utgörs av de handlingar som uppstår i och genom ett företags verksamhet: protokoll, korrespondens, rapporter och andra dokument som dokumenterar hur bolaget styrts, utvecklats och fattat beslut.⁴ För managementkonsultfirmor som SIAR är detta särskilt intressant eftersom de handlingar som producerades inte var administrativa biprodukter utan själva substansen i verksamheten.

Den tidiga forskningsprägel hos SIAR satte tydliga spår i bolagets arkivbildning. För varje konsult upprättades ett personarkiv med tillhörande register, och konsulterna uppmuntrades att dokumentera sitt arbete i interna rapporter kallade undersökningspromemorior (UPM:er). Dessa cirkulerade i organisationen, diskuterades vid seminarier och fungerade därmed som ett levande internt kunskapsarkiv, parallellt med de färdiga rapporter som levererades till kunder. Detta UPM-arkiv förvaltas idag av Centrum för Näringslivshistoria (CfN) och utgör det huvudsakliga underlaget för kapitlet. Att just detta arkiv har bevarats, och inte det övriga rapportmaterialet, är i sig ett uttryck för samspelet mellan akademisk kultur och affärsmässiga villkor som kapitlet undersöker.

SIAR:s interna register, där konsulterna dokumenterade sina promemorior, har digitiserats av CfN och indexerats av mig. Syftet med indexering är att möjliggöra analys av både frekvens och tematiska mönster i produktionen. Urvalet bygger på antagandet att just dessa register och förteckningar bäst fångar samspelet mellan konsultens individuella arbetsprocess och företagets kollektiva kunskapsproduktion.

³ Oskar Broberg, *Svenskt näringsliv i omvandling: Från 1980 till våra dagar* (Stockholm 2024); Mathias Krusell, *Reweaving the Fabric of Corporate Bureaucracy: The Development of Organisational Control in Sweden* (doktorsavhandling, Göteborgs universitet 2024).

⁴ Samuel Edquist, *Enskilda arkiv i en historisk kontext* (Lund 2018).

Valet att räkna volymer snarare än antal registrerade rapporter motiveras av att kortfattade rapporter annars riskerar att väga lika tungt som mer omfattande analyser. Stickprov har genomförts för att kontrollera eventuella diskrepanser, utan att några större avvikelser identifierats. De digitaliserade registren har därutöver använts för att studera innehållsliga och tematiska mönster över tid. Det bör noteras att registermaterialet är fragmentariskt, vissa konsulter påbörjade men fullföljde aldrig registerföringen, vilket innebär att produktionen i vissa fall kan vara större än vad registren visar.

SIAR:s arkiv är inte en neutral dokumentation utan en produkt av specifika organisatoriska praktiker. Arkivet speglar bolagets sätt att hantera och strukturera kunskap, och valet att upprätta personarkiv och register kan ses som en del av bolagets identitet som akademiskt präglad konsultfirma. Genom att kombinera kvantitativa beräkningar med kvalitativa tolkningar har jag försökt hantera denna dubbelhet och vara transparent med vad materialet möjliggör och begränsar.

Att läsa ett arkiv mot dess struktur

Disciplinen näringslivshistoria studerar företag, branscher, entreprenörer och ekonomiska verksamheter över tid. Inom disciplinen förs en livlig diskussion om relationen till både företagsarkiv (*corporate archives*) och de narrativ som skapas kring företagshistoria (*narrative history*, *heritage marketing*).⁵ Diskussionen kretsar i hög grad kring svårigheten att förlita sig på företagsarkiv som källor.

När man studerar ett företagsarkiv är man hänvisad till det material som finns bevarat, även om man som forskare är medveten om att arkivet aldrig kan ge en fullständig bild av företagets verksamhet. Stefan Schwarz-

⁵ Geoffrey Jones & Jonathan Zeitlin, *The Oxford Handbook of Business History* (Oxford 2008); Andrew Hull & Peter Scott, "The 'Value' of Business Archives: Assessing the Academic Importance of Corporate Archival Collections", *Management & Organizational History* Vol. 15 (1) (2020); Alix R. Green & Erin Lee, "From Transaction to Collaboration: Redefining the Academic-Archivist Relationship in Business Collections", *The Journal of the Archives and Records Association* Vol. 41 (1) (2020).

kopf understryker exempelvis att den som använder företagsarkiv måste inta en kritisk hållning till deras begränsningar. Arkiv bör inte betraktas som neutrala, utan forskare måste i högre grad reflektera över hur institutionella förutsättningar har påverkat arkivens konstruktion.⁶ Susanna Fellman och Andrew Popp instämmer och framhåller dessutom vikten av att forskare resonerar mer öppet och transparent kring historisk kunskap och sanningsanspråk, även i relation till skrivandet och narrativens konstruktion. De menar att de strukturer som formar både arkivbildning och bevarande riskerar att reproduceras i historisk forskning genom narrativ, såväl företagens egna berättelser om sig själva som forskarens.⁷ Denna problematik återspeglas även inom marknadsföringsforskningen, där företagens aktiva bruk av sin historia utgör ett eget forskningsfält.

Schwarzkopf och Fellman & Pops källkritiska ramverk utgör den analytiska ingången för att förstå vad arkivet möjliggör och begränsar, ett perspektiv som är särskilt fruktbart för ett fall där arkivets selektivitet är så pass tydlig som i SIAR:s. Perspektiven på kunskapsförvaltning och dokumenthantering som följer är teoretiska verktyg för att förklara hur och varför arkivets karaktär förändrades över tid

Företags användning av sin historia har konceptualiserats som *corporate heritage* och definieras som ett meningsskapande som aktivt länkar samman dåtid, nutid och framtid, något som anses relevant för organisationen både internt och externt. Det finns också kopplingar till arkivvetenskapen där Dora Mérai och Volodomyr Kulikov betonar att kritiska kulturarvsstudier behöver engagera sig i hur företag använder kulturarv som en del av en *kulturell ekonomi*, där historiska arv mobiliseras för varumärkesbyggande och andra ekonomiska syften.⁸

Medan företagsarkiv inom näringslivshistoria betraktas som en egen typ av källa, kategoriseras de inom arkivvetenskapen tillsammans med personarkiv och föreningsarkiv som enskilda arkiv, en kategorisering som

⁶ Stefan Schwarzkopf, "Why Business Historians Need a Constructive Theory of the Archive", *Business Archives*, 105 (2012).

⁷ Andrew Popp & Susanna Fellman, "Writing Business History: Creating Narratives", *Business History*, 59 (8) (2017).

⁸ Dora Mérai & Volodomyr Kulikov, "The Uses of Corporate Heritage: A Critical Approach", *Heritage & Society* (2024).

till stor del vilar på att arkivmaterialet inte regleras av samma lagar som inom offentlig sektor. I sin genomgång av de enskilda arkivens historia och samhällskontext poängterar Samuel Edquist att arkivmaterial från enskilda arkiv endast tas om hand av arkivinstitutioner, som exempelvis Riksarkivet, om de anses utgöra kulturarv av särskild betydelse. Det är troligt att många företagsarkiv skulle anses ypperligt relevanta ur ett kulturarvsperspektiv, i och med att de spelar en avgörande roll i samhället.⁹

Arkivteoretikern Geoffrey Yeo har diskuterat relationen mellan dokumenthantering (*records management*) och informationshantering (*information management*) ur ett professionsperspektiv. Han beskriver ett växande intresse för informationshantering, i takt med att organisationer vill använda tekniker för data- och informationsanalys för att effektivisera verksamheten eller utveckla kommersiella analysmodeller. Yeo är dock skeptisk till att många arkivinstitutioner lagt stor vikt vid att behandla data och information som en form av handling (*record*). Han konstaterar dessutom att kommunikationen mellan de som arbetar med dokumenthantering och de som arbetar med historiska arkiv ofta är svår, och att begreppet information snarare försvårat än underlättat denna dialog. Det kan finnas en lockelse i att knyta dokument- och handlingshantering till data- och informationsanalys, eftersom dessa begrepp väcker större genklang hos beslutsfattare.

Trots detta menar Yeo att de som arbetar med handlingar måste inse att dessa skiljer sig från information: dokument och handlingar har en social kontext och fyller fler funktioner än att endast förmedla information. De kan också fungera som bevis, minne och inspiration.¹⁰

Både informations- och dokumenthantering överlappar med det vidare fältet kunskapsförvaltning (*knowledge management*) vilket diskuterats på olika sätt inom organisationsforskningen.¹¹ Arkivvetaren Kenneth Megill har i handboksliknande skrifter beskrivit hur företag kan länka

⁹ Samuel Edquist, "Enskilda arkiv i en historisk kontext" (Lund 2018).

¹⁰ Geoffrey Yeo, *Records, Information and Data: Exploring the Role of Records Keeping in an Information Culture* (London 2018).

¹¹ Se exempelvis Martin Sanderson, "Records Management and the Capture of Tacit Knowledge", *Records Management Journal* 11(1) (2001); Ikujiro Nonaka & Hirotaka Takeuchi, *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation* (Oxford 1995).

samman dokumenthantering, kunskapsförvaltning och organisatoriskt minne, och hans resonemang knyter nära an till näringslivshistoriska frågor om arkiv som tillgängliggörs av ännu existerande företag, vilka därmed har intresse av att påverka hur deras historia presenteras.¹²

Det företag som står i centrum för denna artikel, SIAR, existerade mellan 1966 och 1997. Något aktivt behov av att använda företagets historia för marknadsföringsändamål finns därför inte längre, men intresset för dess arv och avtryck i svensk näringslivshistoria kvarstår.

Konsultbranschens framväxt brukar i regel kopplas till övergången från industrisamhälle till tjänstesamhälle och framväxten av en kunskapsintensiv ekonomi (*knowledge economy*).¹³ Som en tidig aktör i detta skede spelade producerad kunskap och information en större roll i SIAR:s verksamhet än i tillverkningsföretag, och även om bolaget inte reflekterade aktivt över sin arkivbildning arbetade man aktivt med att registrera de handlingar man producerade. Yeos distinktion mellan handling och information belyser varför UPM-systemet fungerade som det gjorde, medan Megills perspektiv på kunskapsförvaltning synliggör både likheterna och de avgörande skillnaderna mellan SIAR:s praktik och ett modernt kunskapsförvaltande företag.

Analysen kan delas upp i två teman: individuell produktion och innehållsmässig tematik. Antalet volymer per konsult har beräknats som indikator på individuell produktivitet och långsiktig betydelse för bolaget, vilket möjliggör jämförelser mellan olika kategorier av konsulter, tidsperioder och organisatoriska skiften. UPM-rapporterna betraktas i linje med Yeos perspektiv som handlingar snarare än enbart dokument, de hade från början en tydlig funktion i SIAR:s organisatoriska praktiker genom att användas i interna seminarier, återkomma i projektstyrning och ingå i konsultens ansvarskedja.¹⁴ Därutöver har de digitaliserade re-

¹² Kenneth Alden Megill, *Corporate Memory: Records and Information Management in the Knowledge Age*, 2nd edition (München 2005).

¹³ Oskar Broberg, "Svenskt näringsliv i omvandling: Från 1980 till våra dagar" (Stockholm 2024); Jonathan Metzger, "Kunskapsekonomins pionjärer: Konsultbranschens framväxt i Sverige och Stockholm" (Stockholm 2018).

¹⁴ Geoffrey Yeo, *Records, Information and Data: Exploring the Role of Records Keeping in an Information Culture* (London 2018).

gistren använts för att studera innehållsliga och tematiska mönster, där förekomsten av nyckelord och tematiska rubriker synliggör förändringar i SIAR:s inriktning över tid liksom enskilda konsulters specialiseringar.

Mellan forskning och rådgivning: SIAR:s verksamhet och arkiv

Den tidiga forskningsprägel som nämnts ovan satte tydliga spår i hur SIAR:s arkivbildning tog form. Forsknings- och konsultarbetet genererade ett omfattande insamlingsarbete av underlag som användes både i uppdragsrapporter till kunder och i vetenskapliga publikationer, och konsulterna uppmuntrades att föra anteckningar, skriva ned idéer och spara utkast. De redan nämnda UPM:erna cirkulerade i organisationen och diskuterades vid seminarier, och fungerade under SIAR:s aktiva tid som ett internt arkiv parallellt med de färdiga rapporter och publikationer som levererades till kunder eller gavs ut i bolagets egen publikationsserie.¹⁵ Det som vid första anblick ser ut som en administrativ rutin var i praktiken något mer ambitiöst: ett system för att fånga, cirkulera och förädla kunskap inom organisationen. SIAR byggde, utan att nödvändigtvis ha ett namn för det, upp ett levande företagsminne, förankrat i akademisk kultur och drivet av övertygelsen att konsultarbete och forskning kunde befrukta varandra.

Detta företagsminne var förankrat i en specifik teoretisk tradition. SIAR:s konsultverksamhet byggde nämligen på Rhenmans systemteoretiska syn på organisationer. Hans idéer om företag som systemberoende av olika intressenter, ett perspektiv som senare kopplades till stakeholderteori,¹⁶ användes både i forskningen och som grund för konsultuppdragen. Rhenmans uppdrag för Svenska Arbetsgivareföreningen specifikt kring företagsdemokrati illustrerade hur forskning, policy och konsultarbete överlappade. Detta teoretiska ramverk präglar också arkiv-

¹⁵ Mathias Krusell, *Reweaving the Fabric of Corporate Bureaucracy: The Development of Organisational Control in Sweden* (doktorsavhandling, Göteborgs universitet 2024).

¹⁶ Strand, R. & Freeman, R. E., "Scandinavian Cooperative Advantage: The Theory and Practice of Stakeholder Engagement in Scandinavia", *Journal of Business Ethics*, 127 (2015).

bildningen, då interna promemorior ofta utgjorde steg mellan akademisk analys och kundrådgivning.¹⁷

Ett annat viktigt teoretiskt perspektiv för SIAR:s forskning och konsultverksamhet var konceptet affärsidé (business idea). Det här perspektivet stod i kontrast till generella rekommendationer för kostnads-effektivisering, som låg i fokus hos andra mer Tayloristiskt orienterade konsultfirmor.¹⁸ Begreppet affärsidé handlade istället om att ringa in ett företags unika logik för att nå ekonomisk framgång. Richard Normann, som var både konsult och forskare hos SIAR, utvecklade begreppet i sin doktorsavhandling där han undersökte hur organisationer kunde förnya sig och främja innovation. Normann, som anslöt sig till SIAR i slutet av 1960-talet och disputerade 1975, undersökte i avhandlingen de villkor under vilka byråkratiska organisationer kan förnya sig och stimulera innovation. Centralt i analysen var just begreppet affärsidé, inte som en överförbar best-practice-modell utan som ett analytiskt verktyg för att förstå ett företags specifika logik och strategiska sammanhang i relation till sin omgivning.¹⁹

Under 1970-talet utvecklades SIAR från ett forskningsinstitut till en mer renodlad konsultorganisation. Konsultverksamheten samlades i bolaget SIAR Planning, och rekryteringen breddades successivt från forskare till professionella konsulter. Samtidigt expanderade bolaget både nationellt och internationellt, med kontor i bland annat Helsingfors, London och flera andra europeiska och utomeuropeiska städer.²⁰

Mot slutet av 1970-talet och början av 1980-talet förändrades strukturen. Den federativa modellen med självstyrande kontor orsakade problem, exempelvis när ledande konsulter i London lämnade bolaget 1980, bland dem Richard Normann. I början av 1980-talet infördes därför striktare kvalitetskontroll och en koncentration mot Sverige och Fin-

¹⁷ Carlsson, R.H., *Tidig med allt – alltid före sin tid: En biografi om Eric Rhenman (1932–93). D. 1: Att förvärva ett erfarenhetskaptal: Om uppväxt, utbildning och den tidiga karriären (1932–65)* (Stockholm 2013).

¹⁸ Tommy Bergkvist, "Våra Fiender", i Rolf Carlsson (red.), *Strategier för att tjäna pengar: Om affärsidén och andra SIAR-begrepp: en SIAR-antologi* (Stockholm 2000).

¹⁹ Richard Normann, *Skapande företagsledning* (Stockholm 1975).

²⁰ Rolf Carlsson, *Strategier för att tjäna pengar: Om affärsidén och andra SIAR-begrepp: en SIAR-antologi* (Stockholm 2000).

land. Rekryteringen riktades nu mot professionella konsulter snarare än forskare.²¹ I den etablerade forskningen om SIAR beskrivs bolaget vid denna tid som på väg från en akademiskt präglad organisation till en mer konventionell konsultfirma.²²

Även om SIAR:s verksamhet och finansiering förändrades mycket under den här tidsperioden, präglades ändå verksamhetens kunskapsförvaltning och informationshantering av kontinuitet. Det akademiska arvet fortsatte forma hur verksamheten producerade handlingar och förvaltade sin information. Varje konsult hade som sagt ett register där deras utredningspromemorier registrerades.

Varje registrerad rapport utgjorde en handling, i det här avseendet liknande rapporten i SIAR:s arkivbildning handlingsformen som finns i offentlig sektor. Det här är värt att påpeka då handling inte alltid betyder samma sak i enskilda arkiv som i offentlig sektor.²³ SIAR:s konsulters register och produktion av utredningspromemorier fortlöpte under den här tidsperioden, även om vi kommer se i nästa avsnitt hur det här vilade på de konsulter som hade akademisk bakgrund.

Under 1980-talet förändrades inte bara SIAR:s verksamhet utan den svenska marknaden för managementkonsultbolag genomgick en högkonjunktur.²⁴ Tidigare var konsultmarknaden riktad mot företag med problem, men under 1980-talet blev det vanligare att företag tog in konsulttjänster även när affärerna gick bra. Konkurrensen blev även internationell: under andra halvan av 1980-talet och tidigt 1990-tal började också tyska och amerikanska konsultbolag etablera sig i Sverige.²⁵ För att möta konkurrensen gick SIAR 1991 samman med den franska firman Bossard och drevs under namnet SIAR- Bossard fram till 1997.

²¹ Carlsson (2000).

²² Tommy Bergkvist, *Paradigmskiftet: SIAR-skolan i Lund* (Stockholm 2024); Mathias Krusell, *Reweaving the Fabric of Corporate Bureaucracy: The Development of Organisational Control in Sweden* (doktorsavhandling, Göteborgs universitet 2024).

²³ Samuel Edquist, *Enskilda arkiv i en historisk kontext* (Lund 2018).

²⁴ "Den nya konsulten", *Veckans Affärer* (VA) 20/5 1986.

²⁵ Oskar Broberg, *Svenskt näringsliv i omvandling: Från 1980 till våra dagar* (Stockholm 2024); Mathias Krusell, *Reweaving the Fabric of Corporate Bureaucracy: The Development of Organisational Control in Sweden* (doktorsavhandling, Göteborgs universitet 2024).

Även under SIAR-Bossard-eran fortsatte UPM-systemet att användas i företaget. Dock avled grundaren Eric Rhenman kort efter fusionen. År 1997 köptes SIAR-Bossard upp av Cap Gemini och inkorporerades helt i det bolaget. SIAR:s arbetssätt och arkivbildning upphörde helt, men det fanns fortfarande en stiftelse, Stiftelsen Företagsadministrativ Forskning, som arbetade med bolagets eftermäle samt viss finansiering av uppsatser och forskning.²⁶ Cap Gemini beslutade att förstöra SIAR:s gamla rapportarkiv. Det var ett beslut som inte fattades av arkivarier eller historiker utan av ett företag som köpt en tillgång och inte såg värdet i dess pappersarv. I ett slag försvann den externa dimensionen av SIAR:s kunskapsproduktion, det som hade levererats till kunder och format svenskt näringsliv, och kvar blev det interna företagsminnet.

Stiftelsen Företagsadministrativ Forskning lyckades rädda UPM-arkivet och deponerade också SIARs arkiv hos Centrum för Näringslivshistoria (CfN) att förvalta fram till 2023 då man skänkte hela arkivet till CfN som nu beslutar helt över materialet. När arkivet togs om hand om av CfN så ordnades och förtecknades handlingarna i serier och volymer. Alla register över materialen digitiserades för att göra materialet sökbart för forskare. Nedan kan vi se hur grundaren Eric Rhenmans UPM-register från SIAR:s tidiga respektive senare år såg ut.

²⁶ Rolf Carlsson, *Strategier för att tjäna pengar: Om affärsidén och andra SIAR-begrepp: en SIAR-antologi* (Stockholm 2000).

UPM-ER	
1.	Ett svenskt sjukhus - en praktikfallsstudie utnyttjande en företagsorganisatorisk föreställningsram (bil t ansökan om forsk.anslag)
2.	Organisationsplanering - simuleringsexperiment (bil t ansökan om forsk.ans.)
3.	Till Styrelsen för PA-rådets styrelse (anslagsansökan)
4.	FM betr forskningsprojekt "Företagsledning och organisations teori" (anslagsansökan till PA-rådet)
5.	Synpunkter på metod att rita och bearbeta nätverk för VOV:s utvecklingsprojekt.
6.	FM betr GAU
7.	Anteckningar från dir Ivarssons föredrag VOV
8.	Avsnitt i utbildning av sjukvårdsadn. för vilka GAU förfogar över material
9.	Arbetspapper från utredningen "Långsiktplan och riktlinjer för VOV:s utvecklingsarbete"
10.	Översikt över amerikanska tillämpningar av operationsanalys för banker
11.	Företagsorganisatoriska studier vid Eskilstuna Centralassett - projekt-läget 15.6.65
12.	FM betr GAU, ersätter UPM-ER-6
13.	Förväntade exogena och endogena förändringar inom ett sjukhus
14.	AREA-utbildning
15.	Samarbete och intressebalans
16.	VOV:s konferens för projektledare
17.	Bengt Stymne: Effektivitetsbegreppet
18.	Företagets detaljorganisation
19.	Synpunkter för planeringen av Granit & Beton studien
20.	Sjukhusets variabler
21.	Ett svenskt sjukhus
22.	
23.	Exempel på studier som föreslås i "Ett svenskt sjukhus" Kap VIII
24.	Grönas framtida organisation
25.	Patentverka-kursen
26.	Utredningsmetodik
27.	Fortsett arbete med Patentverkets långsiktplan
28.	Slutrapport från arbetet med VOV:s utvecklingsplan
29.	Exempel på program i det medicinska arbetet, Carl-Johan-Lindblad
30.	FM rörande försöksverksamhet inom samsamarbetsområdet
31.	LÄDAR (Länsdirektörens automatiska rådgivare)
32.	Karakteristik av de inledande faserna av projektet "Byggarbetsgivarna"
33.	Inflytelserika svenska företagsledares normer, värderingar och attityder.

u g v.

UPM-lista ER	
2478	S-483 88-10-26 1992 - A new way of strategic thinking for European companies
2479	88-11-24 Notes from a meeting with Jan Carlzon, SAS, 22/10
2480	H-475 88-12-15 OH-slides for TT meeting 14/12
2481	H-475 88-12-15 TT Finland real result per 30/9-88
2482	H-475 88-12-15 Questions to discuss with Svein/Billy
2483 a	88-12-15 Summary of discussions Ahlströms-Celsius 1/11
2483 b	88-12-15 Några frågeställningar till OK Petroleum 88-10-11
2484	88-12-20 The history of WP-Systems
2485	H-475 89-01-10 Original notes from introductory meetings with Datema managers
2486	89-01-10 Summary of visit to the ministry of defense in Oslo 16/12
2487	H-462 89-02-24 The boiler business is globalizing
2488	89-05-17 Basic data about the excavating machine industry
2489	B-1176 89-05-17 Pharmacia LKB Inc Boardmeeting agenda 17/4
2490	B-1176 89-05-17 Pharmacia LKB Minutes from Boardmeeting 17/4
2491	89-05-10 Blöjkriget
2492	89-05-31 Questions to discuss with Lennart Hagelin, Stora 31/5
2493	89-05-20 What does a European strategy consulting company do
2494	89-05-30 1992 in a global context: Issues for American Industry
2495	89-06-30 Kearney: Fred Steingraber and Marvin Shiller
2496	UBF 89-08-15 The restructuring of the banking industry + disk
2497	89-09-07 Systems Integration - SIPU seminar 7/9
2498	89-09-20 Notes from discussion between Björn Mattsson, Culor and Göran Lindén
2499	89-09-16 Project and project developments in Bossard of relevance for SIAR
2500	89-09-15 Anteckningar från diskussion mellan Ahti Hirvonen och Eric Rhenman 8/8

Bild 1: Utdrag av Eric Rhenmans UPM-register.
Källa: Register UPMer av Eric Rhenman (SE/CFN/1:1 F1 be).

Registren, som gjordes under SIAR:s aktiva tid, har alltså en löpnummerserie för varje konsults UPM-rapporter. Den serien löpte under hela konsultens aktiva tid, även om den som i Rhenmans fall sträckte sig över nästan tre decennier. Under mitten av 1980-talet lades en kolumn för projekt-ID till. Tyvärr finns inget eget register för projekt-IDn bevarade så det saknas uppgift om vad bokstaven i början av varje projekt-ID betydde.

560 konsulter och deras promemorior

Bolagets bakgrund som forskningsinstitut har stor del i hur SIAR:s bevarade handlingar är organiserade och att arkivet överhuvudtaget är bevarat. Parallellt med bolaget hade Stiftelsen Företagsadministrativ Forskning finansierat akademiska uppsatser och publikationer, däribland boken *Strategier för att tjäna pengar som behandlar framväxten av bolagets begrepp och koncept*. Utan det arbetet hade UPM-arkivet med största sannolikhet inte bevarats.

Det arkiv som bevarats från SIAR:s verksamhet innehåller administrativa handlingar som gör det möjligt att följa företagets utveckling, exempelvis protokoll, korrespondens och tryckta rapporter. Kärnan i beståndet är dock UPM-arkivet, som erbjuder unika inblickar både i konsulternas individuella arbete och i specifika konsultuppdrag.

UPM-arkivet är förtecknat i 23 serier, varav många omfattar över 100 volymer. Jag har tidigare betonat att rapporterna som producerats hade liknande handlingsstruktur som i offentlig sektor. Volymer som omtalas här är dock skapade i samband med att arkivet tagits hand om för bevarande av Centrum för Näringslivshistoria. Där har UPM-arkivet boxlagts i volymer och organiserats för eftervärlden. Antal volymer fungerar i det här sammanhanget som en måttenhet för att uppskatta en mängd handlingar.

Serierna är organiserade efter första bokstaven i konsultens förnamn, och rapporterna ligger i kronologisk ordning. Till varje konsult hör ett register över promemoriorna, vilket är nödvändigt för att orientera sig i materialet. Dessa rapporter fungerade i praktiken som interna handlingar i konsultens arbete, vilket gör att materialets form varierar kraftigt.

Totalt har omkring 560 konsulter egna UPM-register. Fördelningen av produktionen ser ut så här:

Antal producerade volymer	Antal konsulter	Del av totalt antal konsulter
1	266	47 %
2–5	178	32 %
5–10	66	12 %
11+	52	9 %

Denna fördelning visar att en majoritet av konsulterna producerade relativt få UPM-rapporter. De som endast producerade en eller två volymer arbetade ofta en kortare tid på företaget. I vissa fall motsvarar de registrerade rapporterna endast det år då konsulten påbörjade sin anställning. Enstaka konsulter arbetade länge men producerade ändå få volymer, vilket tyder på stora skillnader i arbetssätt. Det går inte att bortse från att fördelningen speglar en arkivbildning där en liten kärna av akademiskt förankrade konsulter bär upp merparten av materialet, medan majoriteten lämnar få eller inga spår. Det är i sig ett uttryck för hur den akademiska kulturen satte sin prägel på vad som dokumenterades och hur.

Den höga personalomsättningen, särskilt under senare år, förklarar delvis den låga produktionsnivån. En annan förklaring är att nya konsulter ofta satte upp ett register i början av sin anställning men sedan slutade producera promemorior.

De som producerade flest rapporter var profilerade konsulter och akademiker. I topp ligger Rolf H. Carlsson, verksam i nästan 25 år och starkt engagerad i SIAR:s eftermäle. Han har författat en antologi om bolagets historia och flera böcker om Eric Rhenman.²⁷ Rhenman ligger också strax efter Carlsson i producerad mängd rapporter. Som grundare sträcker sig Rhenmans personarkiv längre tillbaka än de flestas, och han

²⁷ Rolf Carlsson, *Strategier för att tjäna pengar: Om affärsidén och andra SIAR-begrepp: en SIAR-antologi* (Stockholm 2000).

använde sitt rapportarkiv både för konsultarbete och som utkast till akademiska publikationer. Bland övriga som producerat mycket rapporter återfinns även många av de andra SIAR-anställda som var verksamma som både konsulter och akademiker. Bland de 9% av SIAR:s konsulter som producerat mer än 11 volymer UPM-rapporter ingår exempelvis Tommy Bergqvist, Carsten Dahlman, Per-Axel Svalander, Jan Inge Lind och Lars H. Bruzelius, alla anställda under första hälften av 1970-talet och aktiva både som konsulter och akademiker.²⁸ Det här är ännu ett exempel på hur de personer som dominerar arkivet är de som var med när SIAR tog steget från akademisk forskning till konsultverksamhet. Att just deras röster är mest framträdande i företagsminnet är inte uppseendeväckande: det är ett direkt avtryck av den akademiska kultur som en gång formade både bolaget och dess sätt att dokumentera sig självt.

I SIAR:s historia skedde ett skifte under det tidiga 1980-talet, då anställdas akademiska bakgrund och meriter fick mindre betydelse för bolagets verksamhet. Rolf Carlsson beskriver hur kvalitetskontrollen stärktes samt att SIAR:s verksamhet blev mer koncentrerade mot Sverige och Finland under 1980-talet. Tommy Bergqvist påtalar också, i sin bok om kopplingarna mellan SIAR och företagsekonomiska institutionen i Lund, att bolaget blev mer av ett traditionellt konsultbolag under 1980-talet. Trots detta är det ungefär en tredjedel av de konsulter som producerat mer än 11 volymer med UPM-rapporter som blev anställda under 1980-talet.

Det går dock att se en skillnad mellan hur de nyanställda från 1980-talet nyttjade sina UPM-register jämfört med tidigare anställda. Eric Rhenman, Rolf Carlsson och andra som var väl förankrade i SIAR:s akademiska ursprung skrev ofta resonerande interna rapporter, ibland i form av idéer och observationer om förändringar i samtidens näringsliv. Det skrevs även många utkast och reflektioner kring pågående kundprojekt. Genom att följa dessa handlingar kan man ta del av mer frispråkiga åsikter om organisationsprojekt hos exempelvis Ericsson, Iggesunds Bruk och Vin- och Spritcentralen.

²⁸ Tommy Bergqvist, *Paradigmskiftet: SIAR-skolan i Lund* (Stockholm 2024).

Bland de nyanställda som producerade många volymer UPM-material var det däremot vanligt att fokus låg på att samla information och underlag snarare än att skriva resonerande rapporter. I projekt med stora internationella företag gjordes många intervjuer och samlades in omfattande material som sedan distribuerades mellan flera konsulter i samma projekt. Hos dessa konsulter användes UPM-registren i högre utsträckning för att organisera transkriberingar av intervjuer eller insamlade artiklar från samtida affärspress.

Registren blev därmed främst verktyg för informationshantering, snarare än för intern idéutveckling och reflektion. I det här mönstret går det att skönja något väsentligt: det som en gång var ett system för att tänka hade successivt blivit ett system för att lagra.

Det finns dock några undantag från denna tendens. Några av de nyanställda konsulterna var mer involverade i SIAR:s interna verksamhet, exempelvis i utbildningar för nya medarbetare. I de interna utbildningar som hölls låg tyngdpunkten på bolagets historia och de managementkoncept som utvecklats av akademiker knutna till SIAR.

Under 1980-talet blir det också tydligt hur SIAR mer systematiskt började integrera sina egna managementkoncept med internationellt etablerade idéer, vilka allt mer fick genomslag i svenskt näringsliv. Detta var delvis ett svar på bredare trendskillen inom managementkunskap, där ett tidigare fokus på systemrationalism ersattes av ett ökat intresse för strategi och organisationskultur.²⁹

I SIAR:s interna rapporter från 1980-talet återkommer exempel på hur bolaget analyserade trender i konsultbranschen och försökte koppla sina egna begrepp till nya internationella managementkoncept. Ett exempel är interna rapporter där bolagets historia delas in i femårsperioder utifrån kunskapsutveckling: före 1980 dominerade SIAR:s egna begrepp, såsom *affärsidén* och *organisering bortom divisionalisering*, medan 1980-talet och framåt präglades av externa koncept som *corporate management* och *management systems*.³⁰

²⁹ Stephen Barley & Gideon Kunda, "Design and Devotion: Surges of Rational and Normative Ideologies of Control in Managerial Discourse", *Administrative Science Quarterly* 37(3) (1992).

³⁰ Mathias Krusell, *Reweaving the Fabric of Corporate Bureaucracy: The Development of Organisational Control in Sweden* (doktorsavhandling, Göteborgs universitet 2024).

Ett tydligt undantag utgjordes av konsulter verksamma i Finland. SIAR hade etablerat ett kontor i Helsingfors redan 1970, ett av företagets första internationella kontor. I slutet av 1970-talet fick Christian Junnelius, som kombinerade forskning och konsultarbete, ansvar för att utveckla den finska verksamheten. Han kom senare att bli både SIAR-chef och en central aktör i förvaltningen av bolagets eftermäle.³¹

Bland de konsulter som anställdes under 1980-talet och som producerade omfattande mängder UPM-rapporter återfinns flera baserade i Finland. Deras register innehåller fler forskningsinriktade reflektioner och analyser av trender i finskt näringsliv. Jyrki Veranen, verksam 1981–1990 och samtidigt doktorand vid Handelshögskolan i Helsingfors, är ett exempel. Ett annat är Frank Korsström, verksam 1984–1988, vars omfattande produktion visar engagemang i frågor som rekryteringsstrategier på den finska konsultmarknaden. Även om Korsström inte hade akademiska uppdrag under sin tid på SIAR har han senare haft ledande roller inom finsk högre utbildning.

Den relativt höga produktionen av UPM-rapporter bland finska konsulter under 1980-talet kan delvis förklaras av att SIAR:s finska verksamhet i högre grad liknade den svenska än de övriga internationella kontoren. Därtill fanns starka strukturella kopplingar mellan svenskt och finskt näringsliv och mellan ländernas utbildningsinstitutioner. När SIAR omorganiserade sin verksamhet i början av 1980-talet valde man dessutom att koncentrera verksamheten till kärnmarknaderna Sverige och Finland, vilket sannolikt förstärkte denna utveckling.

Under 1980-talet utvecklades UPM-registren genom införandet av projektkoder. Större projekt fick egna koder och tillhörande rapporter samlades under dessa, vilket gör att sådana uppdrag idag är lättare att spåra. En möjlig förklaring till den här förändringen är att det speglar hur bolaget strävade efter ett mer enhetligt arbetssätt i takt med att verksamheten professionaliserades.

Innan vi övergår till att diskutera vad SIAR:s arkiv säger om bolagets kunskapsförvaltning och företagshistoriska minne bör det betonas

³¹ Rolf Carlsson, *Strategier för att tjäna pengar: Om affärsidén och andra SIAR-begrepp: en SIAR-antologi* (Stockholm 2000).

att marknaden för managementkonsulter förändrades kraftigt under 1980-talet. Den svenska konsultmarknaden genomgick en högkonjunktur vilket innebar att fler svenska konsultbolag bildades och att fler internationella aktörer sökte sig hit.³² Den internationella konsultmarknaden utvecklades samtidigt till en stor global affärssektor. Konsultbolagen blev mer lika varandra, deras kunskaper standardiserades och marknaden blev mer integrerad.³³ Dessutom växte IT-konsulting fram som en egen gren, och större bolag blev mer dominerande inom teknisk respektive redovisningsinriktad konsultverksamhet.³⁴ SIAR befann sig i en situation där bolaget både gynnades av och tvingades anpassa sig till en snabbt föränderlig omgivning, som också syns i arkivet.

Siffrorna från 1980-talet berättar en mer komplex historia. En tredjedel av de mest produktiva konsulterna anställdes under detta decennium, och den finska verksamheten sticker ut som ett undantag där den akademiska reflektionen levde kvar. Ändå är det 1970-talets konsulter som dominerar företagsminnet, inte för att 1980-talets konsulter producerade lite, utan för att deras material bär en annan karaktär. De samlade och strukturerade snarare än reflekterade och resonerade, och det är i resonemangen som bolagets identitet och självbild kommer till uttryck. Arkivet visar vad som hände, men det är 1970-talets röster som berättar varför det hände och vad det betydde. Det är den förskjutningen, från kunskapsförvaltning till informationshantering, som nästa avsnitt undersöker närmare.

³² "Den nya konsulten", *Veckans Affärer* (VA) 20/5 1986.

³³ John W. Meyer, "Globalization and the Expansion and Standardization of Management", i Kerstin Sahlin-Andersson & Lars Engwall (red.), *The Expansion of Management Knowledge* (Stanford 2002).

³⁴ Lars Engwall, Matthias Kipping & Behlül Üsdiken, *Defining Management: Business Schools, Consultants, Media* (London 2016).

Kunskapsförvaltning och informationshantering

Genom redogörelsen ovan framträder en tydlig förskjutning i hur SIAR:s konsulter använde UPM-rapporter och register. Det som började som ett verktyg för teoretisk och vetenskaplig reflektion kring konsultuppgifterna omvandlades successivt till ett system för att lagra och organisera underlag; transkriberade intervjuer, insamlat material och tidningsartiklar. Det är en förändring som säger något väsentligt om hur bolagets identitet förändrades.

Den ursprungliga användningen av UPM-registret var i praktiken en form av institutionaliserad kunskapsförvaltning. I Megills rekommendationer för hur företag i en kunskapsekonomi bör hantera sitt kollektiva minne återspeglas många av SIAR:s centrala värden, inte minst betoningen på kunskapsdistribution och kombinationen av etablerad kunskap med individuellt beslutsfattande. För att detta ska vara möjligt behöver tekniker och funktioner etableras som uppmuntrar dokumentation och underlättar orienteringen i företagets samlade material. På så sätt kan ett företagsminne skapas och användas. Det är slående hur väl SIAR:s system överensstämmer med vad Megill senare skulle beskriva som god kunskapsförvaltning, men utan den digitala infrastruktur han tar för given.³⁵

SIAR byggde med andra ord upp ett kunskapsförvaltande system som Megill skulle känna igen, men utan att följa hans recept, och framför allt utan den digitala infrastruktur han tar för given. Det är nämligen här SIAR avviker från Megills modell på ett analytiskt intressant sätt. För Megill är datorisering och IT en avgörande brytpunkt i hur organisationer hanterar och delar kunskap.³⁶ Men SIAR:s UPM-system etablerades innan IT fick sitt genombrott, och arkivet vittnar om att bolaget aldrig riktigt omfamnade den digitala omvandlingen. Ett internt projekt om datorisering initierades 1982, genererade några enstaka rapporter och nämns sedan aldrig igen. SIAR låg i framkant av den tidiga svenska kunskapsekonomin, men var ingen pionjär inom informationsteknologin.

³⁵ Kenneth Alden Megill, *Corporate Memory: Records and Information Management in the Knowledge Age*, 2nd edition (München 2005).

³⁶ Megill (2005).

Det är en frånvaro som i sig är analytiskt talande. Samtidigt som IT-lösningar blev vanligare i omgivande organisationer kom SIAR i hög grad att fortsätta förlita sig på analoga register och pappersbaserat underlag. Detta innebär inte att digitalisering saknade betydelse, men att bolagets kunskapsförvaltning till stor del utvecklades vid sidan av, snarare än genom, ny teknik. Ur ett arkivvetenskapligt perspektiv blir frånvaron av datorisering i sig analytiskt intressant: den visar hur ett omfattande kunskapsförvaltande system kunde byggas upp med hjälp av traditionella dokumenthanterande praktiker.

Det är precis detta Yeo sätter ord på i sin distinktion mellan dokument- och informationshantering.³⁷ Yeo ifrågasätter föreställningen att information och dokument är utbytbara begrepp, och påtalar hur organisationer tenderar att tappa greppet om sin dokumenthantering när innehåll i databaser börjar betraktas som *information* snarare än som handlingar med social kontext och bevisvärde. SIAR undvek den fällan, inte genom medveten strategi, utan för att UPM-registren var så tätt knutna till bolagets akademiska kultur att de fortsatte fylla en handlingsfunktion långt efter att omvärlden rört sig i en annan riktning. Bolaget är därmed ett träffande exempel på Yeos tes: att dokument och handlingar blir specifika verktyg genom social interaktion, inte genom tekniska system.³⁸

UPM-rapporterna var instrument för att hålla bolagets akademiska identitet levande, även under den period då den kommersiella logiken allt mer tog överhanden. Att detta mönster är särskilt tydligt i den finska verksamheten, där registren dessutom verkar ha fungerat som ett aktivt verktyg för att stimulera forskningsaktivitet, förstärker bilden ytterligare.

³⁷ Geoffrey Yeo, *Records, Information and Data: Exploring the Role of Records Keeping in an Information Culture* (London 2018).

³⁸ Yeo (2018).

Ett selektivt minne: SIAR:s arkiv och dess historieskrivning

Vi har redan redogjort för omständigheterna kring hur SIAR:s arkiv bevarats och tillgängliggjorts, men det förtjänar att understrykas vad förlusten av kundrapporterna faktiskt innebär. Cap Geminis beslut att förstöra rapportarkivet var inte arkivmässigt neutralt, det var ett aktivt val som permanent förändrade vilka frågor som idag går att ställa till materialet. UPM-arkivet är nu den enda sammanhållna serien som dokumenterar hur SIAR:s verksamhet sköttes och utvecklades inifrån, vilket innebär att det interna perspektivet per definition dominerar över det externa. Forskare som vill följa specifika kundprojekt är hänvisade till kundernas egna arkiv, om sådana finns bevarade.

SIAR är ett internationellt känt managementkonsultföretag med ett etablerat historiskt eftermäle. Bolaget är det mest förekommande exemplet i skildringar av svensk konsulthistoria³⁹ och det finns dessutom flertalet publikationer som specifikt intresserar sig för SIAR.⁴⁰ I alla dessa skildringar betonas bakgrunden i akademien och de unika bidragen till managementkunskap. Även det här kapitlet bekräftar att SIAR:s akademiska rötter var avgörande för bolagets kunskapsförvaltning och informationshantering. Men undersökningen visar också något som de tidigare skildringarna av bolagets historiska avtryck inte fullt ut synliggör: UPM-arkivet präglas överväldigande av de konsulter som kombinerade akademiska och praktiska roller under bolagets första decennium. Konsulterna från 1980- och 1990-talet är svagare representerade, inte nödvändigtvis för att deras arbete var mindre betydelsefullt, utan för att de använde arkivet annorlunda och producerade färre resonerande promemorior.

Det innebär, i linje med Schwarzkopf⁴¹ att arkivets struktur inte bara speglar utan aktivt formar de berättelser som är möjliga att berätta om

³⁹ Lars Engwall, Staffan Furusten & Eva Wallerstedt, "The Changing Relationship Between Management Consulting and Academia", i *Management Consulting* (Oxford 2002).

⁴⁰ Rolf Carlsson, *Strategier för att tjäna pengar: Om affärsidén och andra SIAR-begrepp: En SIAR-antologi* (Stockholm 2000); Mathias Krusell, *Reweaving the Fabric of Corporate Bureaucracy: The Development of Organisational Control in Sweden* (doktorsavhandling, Göteborgs universitet 2024).

⁴¹ Stefan Schwarzkopf, "Why Business Historians Need a Constructive Theory of the Archive", *Business Archives*, 105 (2012).

bolaget. SIAR utgör här ett intressant gränsfall i relation till Mérai och Kulikovs begrepp *kulturell ekonomi*.⁴² Bolaget existerar inte längre och det finns inget kommersiellt syfte bakom bevarandet, ändå tenderar arkivets struktur att reproducera ett narrativ som harmoniserar med det eftermäle som Carlsson och Bergqvist byggt upp i sina historiska framställningar.⁴³ Vad som framträder är inte medveten manipulation, utan om hur arkivbildningens logik och historieskrivningens logik oavsiktligt förstärker varandra.

Detta är en påminnelse om vad som står på spel när företagsarkiv bevaras selektivt. Det är svårare att nyttja SIAR:s arkiv för att skildra 1980- och 1990-talets verksamhet än 1970-talets, och forskare måste, i enlighet med Popp och Fellman, vara transparenta med dessa begränsningar och de sanningsanspråk de medför.⁴⁴ Det ska samtidigt sägas att bevarandet av UPM-arkivet, trots dess selektivitet, är ett betydande bidrag till svensk och nordisk ekonomisk historia, och att det hade kunnat gå helt förlorat. Det SIAR:s arkiv ytterst illustrerar är att arkivvetenskapen har något genuint att tillföra näringslivshistorien: inte bara som förvaltare av källmaterial, utan som en disciplin med verktyg för att synliggöra hur arkivens struktur formar den kunskap vi kan utvinna ur dem, och den vi inte kommer åt.

⁴² Dora Mérai & Volodymyr Kulikov, "The Uses of Corporate Heritage: A Critical Approach", *Heritage & Society* (2024).

⁴³ Rolf Carlsson, *Strategier för att tjäna pengar: Om affärsidén och andra SIAR-begrepp: En SIAR-antologi* (Stockholm 2000); Tommy Bergqvist, *Paradigmskiftet: SIAR-skolan i Lund* (Stockholm 2024).

⁴⁴ Andrew Popp & Susanna Fellman, "Writing Business History: Creating Narratives", *Business History*, 59 (8) (2017).